

Sveti Augustin

Trojstvo

Služba Božja, Split, 2010., 671 str.

Nauk o Trojedinom Bogu iznimno je zahtjevno područje kršćanske teologije. Najvažniji klasični iskaz nauka o Trojstvu nalazimo u Augustinovu djelu *De Trinitate* koji je pisao dvadeset godina i koji preuzima mnoge elemente iz do tada postignutog konsenzusa u povijesnom razvoju nauka o Trojstvu (primjerice, doprinos Tertulijana, Kapodočani, borba protiv hereza triteizma i modalizma, i sl.).

Zacijelo ima i danas dosta glasova koji nauk o Trojstvu odbijaju promatrati kao jezgru kršćanske vjere. Najčešće se čuje prigovor da nauk o Trojstvu nema biblijsko utemeljenje, te stoga ne može biti srce kršćanske teologije. Zbilja, ne postoji mnogo mjesta u Novom zavjetu gdje se *pojedinačno* i *po imenu* spominju sve tri božanske osobe. O biblijskom utemeljenju nauka o Trojstvu govori se u prvih sedam knjiga djela *De Trinitate*. Augustin spominje i analizira sljedeća novozavjetna mjesta:

- Gal 4,4-6: “A kada dođe punina vremena, *odasla* Bog Sina svoga: od žene bi rođen, Zakonu podložan da podložnike Zakona otkupi te primimo posinstvo. A budući da ste sinovi *odasla* Bog u srca vaša Duha Sina svoga koji kliče: Abba! Oče.”

- 2 Korinćanima 13, 13: “Milost (*haris*) Gospodina Isusa Krista, ljubav Boga (*he agape tou theu*) i zajedništvo (*koinonia*) Duha Svetoga sa svima vama!”

- Matej 28, 19: “Pođite i učinite mojim učenicima sve narode *krsteći* ih u ime Oca i Sina i Duha Svetoga!”

Ovdje možemo spomenuti još dva novozavjetna mjesta, koja Augustin ne spominje, a koja su važna za biblijsko utemeljenje nauka o Trojstvu. To su:

- Najstarija trinitarna formula u Novom zavjetu nalazi se u poglavlju o karizmama: 1 Kor 12, 4-6: "Različiti su dari, a isti Duh (*pneuma*); i različite službe, a isti Gospodin (*kirios*); i različita djelovanja, a isti Bog (*theos*) koji čini sve u svima."

- Klasična trojstvena formula: "Jer po njemu (Isus Kristu) jedni i drugi u jednom Duhu imamo pristup Ocu." (Ef 2, 2, 18)

Svi ti tekstovi duboko su se ukorijenili u kršćansku svijest, zbog povezanosti s *krsnom liturgijom (krštenjem)*, i zbog uvriježenosti tih formula u *kršćanskoj molitvi* i pobožnosti. Augustinov nauk o Trojedinom Bogu, osim navedenih tekstova, utemeljen je napose na *četvrtom* Evanđelju. Temelj nauka o Trojstvu, međutim, ne treba tražiti isključivo u spomenutim novozavjetnim recima. Nauk o Trojedinom Bogu može se smatrati rezultatom trajnog i kritičkog procesa promišljanja načina na koji je *božansko djelovanje* opisano u Pismu, te *doživljeno* u kršćanskom iskustvu. (*Tko je i što je Bog spoznajemo na temelju toga kako Bog djeluje u nama i s nama.*)

Nakon što je analizirao najvažnija biblijska mjesta gdje je mogao pronaći objavu o Bogu koji je Trojstvo, Augustin s *osmom* knjigom u *De Trinitate* počinje drugi dio svoga razmišljanja. U drugom dijelu kuša razumom koji vodi vjera osvijetljivati Trojstvo, koliko je to uopće čovjeku moguće. Sada u stvorenom traži slike božanskog Trojstva.

Jedna od najosebujnijih značajki Augustinova pristupa Trojstvu jest razvijanje *'psiholoških analogija'*. Na sljedeći se način može sažeti njegovo zaključivanje: nije nerazumno očekivati da je, stvaranjem svijeta, Bog ostavio karakterističan trag na stvorenju. Gdje se, međutim, taj trag (otisak, *vestigium*) može pronaći? Razumno je očekivati da će Bog ostaviti taj poseban otisak na kruni svoga stvaranja. A to je čovjek. Stoga, Augustin tvrdi, trebamo promatrati čovjeka i u njemu tražiti sliku Božju.

Na osnovu svoga novoplatoničkog svjetonazora, on tvrdi da je *ljudski um* vrhunac ljudskosti. Augustin koristi latinsku riječ *mens* koja znači: um, pamet, razum, duh, duša. Stoga se teolog mora okrenuti ljudskom umu pojedinca kako bi pronašao 'tragove Trojstva' (*vestigia Trinitatis*) u stvorenju. Augustin u nutrini otkriva trijadičnu strukturu ljudskog uma i tvrdi da je ova struktura utemeljena u Božjem bitku. On sam tvrdi kako je najvažnija *trijada uma, spoznaje i ljubavi* (*mens, notitia i amor*),

iako je također važna srodna *trijada sjećanja, razumijevanja i volje* (memoria, intelligentia i voluntas). Ljudski um je slika – sigurno neprikladna, no još uvijek slika – samoga Boga. Kao što postoje tri sposobnosti u ljudskom umu, koje nisu u konačnici potpuno odvojeni i neovisni entiteti, tako postoje tri ‘osobe’ u Bogu.

Radikalni individualizam ovog pristupa, uz njegov očit intelektualizam, znači da Augustin izabire put pronalaženja tragova Trojstva u čovjekovu unutarnjem svijetu uma, a ne u – na primjer – osobnim odnosima. Iako Augustin naglašava ograničenu vrijednost takvih analogija, čini se da ih upotrebljava više no što dopušta ova kritička opaska.

Povijest teologije pokazuje (i ovo djelo) da je *pojam osobe* nezamjenjiv termin u osnovnim kršćanskim dogmama o Trojstvu i o Isusu Kristu. Augustin je bez dvojbe teolog koji je nadasve svojim *De Trinitate* u zapadnu teologiju na latinskom uveo i u njoj udomaćio *pojam odnos* (relatio) u trojstveno razglabanje kako bi se označila povezanost osoba u Trojstvu. Imena kao što su Otac, Sin i Duh Sveti jesu relacijski odnosi. Ni antikna supstancija ni novovjekovni subjekt nije ono zadnje, nego relacija kao prakategorija stvarnosti. *Moderni personalizam* potvrdio je da osoba egzistira samo u relaciji, da ‘ja’ treba shvatiti samo u odnosu na ‘ti’. Bez socijalnosti nema osobnosti. Ljudska osoba egzistira samo u relacijama ja-ti-mi. Upravo u pozadini takvoga shvaćanja osobe uopće se ne može zamisliti usamljeni, neosobni Bog. Bog je dijaloško biće.

Vjerojatno najosebujniji element Augustinova pristupa Trojstvu tiče se njegova razumijevanja *osobe i mjesta Duha Svetoga*: poimanje *Duha kao ljubavi* (caritas) koja ujedinjuje Oca i Sina. Duh je sveza ljubavi između Oca i Sina. Duh, kaže on, ‘čini da prebivamo u Bogu i Bog u nama’. Važna je ova tvrdnja jer upućuje na ideju o Duhu Svetom kao o onome koji čini zajedništvo.

Ne ulazeći u rasprave o odnosu među osobama u Trojstvu niti o važnosti daljnje upotrebe klasičnih filozofskih pojmova u nauku o Trojstvu, čini se važnim istaknuti kako je za shvaćanje kršćanskog monoteizma potrebno naglasiti povezanost Božje *biti s darivanjem*. Tako *suvremeni teolozi* smatraju da bi cjelokupnu ontologiju Trojstva trebalo razviti polazeći od sljedeće rečenice: ‘U početku je darivanje sebe, kao jedini modalitet vlastitog bitka’. Upravo ovakva ontologija darivanja samoga sebe Trojedinog

Boga prethodi i utemeljuje svako naše predanje i darivanje te predstavlja temelj kršćanskog iskustva.

Kršćanski govor o Trojedinom Bogu neizmjereno je važan za teološki govor upravo stoga što pokazuje kako u samom izvoru cjelokupnog života i stvarnosti prepoznajemo ne statičnost, zatvorenost, usredotočenost na sebe, nego odnosnost, darivanje, međusobno prožimanje koje ne apsorbira različitosti nego upravo kroz različitosti omogućuje dijalog ljubavi u temeljnom jedinstvu.

Ovim prijevodom prof. Marijan Mandac darovao je veliki dar Crkvi u Hrvatskoj, teologiji, patrologiji i duhovnosti. Na kraju, ne preostaje drugo doli izraziti nadu da će svima kojima je na srcu vlastita duhovna kultura i vjernički rast poželjeti da se što prije obogate sadržajem Augustinova djela *Trojstvo*.

Anđelko Domazet

Knjižnica *Službe Božje*

Dušan Moro, *Teološki hod ekumenizma u XX. stoljeću. Konferencije 'Vjera i ustrojstvo', protagonisti i poteškoće*, Služba Božja, Split 2009., str. 285.

"Multorum fratrum vehementissima postulatione et maxime tua iussione compulsus", Zbornik radova u čast prof. dr. sc. fra Marijanu Mandacu prigodom 70. obljetnice života, Priredio: Ivica Raguž, Služba Božja, Split, 2010., str. 372.

